

ควายน้ำ¹: วงจรชีวิตที่เปลี่ยนไปท่ามกลางกระแสสังคม

Water buffaloes: A changing of life cycle amidst social changes

เสาวลักษณ์ เล็กประเสริฐ²
Saowalak Lekprasert
พิมพ์ประกาย แป้นแสง³
Pimprapah Paneseng
เสาวลักษณ์ ปานรังษี⁴
Saowalak Panrangsee
สุนิษา ศรีสุวรรณ⁵
Sunisa Srisuwan
นุชจรี เหมโก⁶
Nutjaree Hamgo
ตันติกร ตันตระกูล⁷
Tantikorn Tantrakoon
จूरรัตน์ บัวแก้ว⁸
Jureerat Buakaew

Abstract

The objective of this study was to investigate water buffaloes' way of life that has changed with the socio-economic change in Tambon Ban Khao, Ranot District, Songkhla Province. The data of this qualitative study were collected through in-depth interviews with three groups of local people consisting of five people who raised water buffaloes, five people who had abandoned water buffalo raising, and a focus group discussion with three people. buffaloes, five people who had abandoned water buffalo raising, and a focus group discussion with three people.

¹ควายน้ำ จะหากินหญ้าตามบริเวณป่าพรุซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่ม น้ำท่วมขังตลอดปี เกิดจากการรับน้ำฝน ไม่มีการระบายน้ำตามธรรมชาติอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ดินส่วนใหญ่ประกอบด้วยอินทรีย์วัตถุที่เกิดจากการทับถมของซากพืชซากสัตว์

²⁻⁷นักศึกษาริปัญญาตรี (สาขาชุมชนศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

Students, (Community Studies) Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus.

⁸รองศาสตราจารย์ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

Associate Professor, Department of Education of Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus.

The study revealed that in the past, water buffaloes were raised for the purpose of agricultural labor for people in Ban Khao. The raisers let them out from the pen early in the morning to graze in the field of grass in the wetlands and herded them back in the evening. Later, buffaloes have been raised for sale as a way of making income and the raising method has, thus, been changed. Buffaloes are looked after from the time they are herded out from the pen in the early morning until they are herded back in the evening. This reflects that buffaloes are under better care and the raisers sell their buffaloes only when they need money. Buffaloes are sold through a middleman and each buffalo can be sold for 10,000 baht or more. The land invasion by capitalists to build commercially agricultural and industrial sources has been a major cause that reduces the number of water buffaloes raised in this area, and that also made some households to eventually stop raising water buffaloes. Furthermore, the number of water buffalo raisers is decreasing and buffalo raising may vanish in the near future. As can be seen, the way of life of buffaloes has been changed according to the socio-economic conditions that have also been changed, and it is possible that the younger generations may not see buffaloes grazing in the wetlands anymore.

Keywords: Water buffaloes, way of life, social changes

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวงจรชีวิตของควายน้ำที่เปลี่ยนไปท่ามกลางกระแสสังคมในพื้นที่ตำบลบ้านขาว อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับคนในพื้นที่จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนเลี้ยงควายจำนวน 5 คน กลุ่มคนเลิกเลี้ยงควายจำนวน 5 คน และ การสนทนากลุ่มย่อย (focus group) จำนวน 3 คน

ผลการศึกษาพบว่า เดิมควายถูกเลี้ยงไว้เพื่อใช้ประโยชน์ด้านแรงงานในการทำเกษตรกรรมของคนบ้านขาวผู้เลี้ยงจะปล่อยควายออกจากคอกในเวลาเช้าเพื่อให้ควายหากินหญ้าบริเวณป่าพรุ และตอนควายกลับเข้าคอกในเวลาเย็น ต่อมาควายถูกปรับเปลี่ยนจากการเลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานมาเป็นการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับผู้เลี้ยง วิธีการเลี้ยงจึงแตกต่างจากเดิม มีการดูแลควายตั้งแต่เริ่มปล่อยออกจากคอกในตอนเช้าตรู่จนกระทั่งตอนควายกลับเข้าคอกสะท้อนให้เห็นรูปแบบการเลี้ยงควายที่เน้นการดูแลเอาใจใส่มากขึ้น ผู้เลี้ยง

จะขายควายเมื่อมีความจำเป็นด้านการเงินโดยมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อในราคาตั้งแต่ตัวละ 10,000 บาทขึ้นไป เมื่อเกิดการบุกรุกพื้นที่ของนายทุน เพื่อสร้างแหล่งเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ และอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้พื้นที่เลี้ยงควายน้อยลง ส่งผลให้หลายๆ ครัวเรือน เลิกเลี้ยงควายในที่สุด ยิ่งไปกว่านั้นแนวโน้มของคนที่ประกอบอาชีพเลี้ยงควายจะลดลงเรื่อยๆ อาจต้องจบอาชีพนี้ลงในอนาคตอันใกล้ วงจรชีวิตของควายน้า จึงถูกปรับเปลี่ยนไปตามกระแสสังคม ภาพของควายกินหญ้าในป่าพรุ อาจไม่มีให้คนรุ่นหลังได้เห็นอีกต่อไป

คำสำคัญ: ควายน้า วงจรชีวิต กระแสสังคม

บทนำ

“ควาย” เป็นสัตว์เลี้ยงที่ควบคู่มากับวิถีชีวิตของเกษตรกรเป็นแรงงานสำคัญในการทำเกษตรกรรม ชาวนาใช้ควายในการเตรียมดิน ไถนา คราดนา และนวดข้าว หลังจากหมดฤดูเก็บเกี่ยว ควายกลายเป็นพาหนะในการลากเกวียน ลากล้อ บรรทุกคน สิ่งของและผลผลิตทางการเกษตรต่างๆ ควายเป็นทรัพย์สินมีชีวิต เป็นหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว ขณะเดียวกันชาวชนบทมีเป้าหมายในการออมเป็นหลัก ถ้าจำเป็นจึงจะขายควายเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในการจัดงานต่างๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน ค่าเล่าเรียนบุตร เป็นต้น ควายจึงมีบทบาทสำคัญที่เปรียบเสมือนเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขในวิถีชีวิตของเกษตรกร ดังเช่นเนื้อหาของเพลง “เขมรไล่ควาย” ซึ่งขับร้องโดย คุณสุรชาติ สมบัติเจริญ มีเนื้อหาตอนหนึ่งว่า

“เราชวานาอยู่กับควาย	พอหมดงานไถ	เราจึงผูกควายเข้าบ้าน
พออาบน้ำควายสำราญ	แล้วเสร็จจากงาน	เบิกบานร้องเพลงร่าว
เราชวานาสุขสบาย	คินคำเดือนหงาย	เราชี้หลังควายร้องส่ง
ทั้งนั่งทั้งกลอง ฆ้องวง	ชะเพ่งมกราว	แสนเพลิดเพลินใจ”

ควายจัดเป็นแรงงานที่ซื่อสัตย์ ทำงานหนักร่วมกับคนโดยไม่เรียกร้องขอลีลาตอบแทน หรือมีการแข็งข้อขอยุ่ดงานแต่อย่างใด ดังเนื้อหาของเพลง “คนกับควาย” ซึ่งเป็นบทเพลงเพื่อชีวิตของวงคาราวาน ที่มีเนื้อหาตอนหนึ่งว่า

“คนก็คนทำนาประสาคน	คนกับควายทำนาประสาควาย
คนกับควายความหมายมันลึกล้ำ	ลึกล้ำทำนามาเนิ่นนาน
แข่งขันการงานมาเนิ่นนาน	สำราญเรื่อยมาพอสุขใจ”

จากเนื้อหาของบทเพลงทั้งสองที่คนทั่วไปเคยได้ยินมาข้างต้น หรืออีกหลายๆ เพลง ที่ไม่ได้กล่าวถึงทำให้เชื่อได้ว่า “คนกับควาย” นอกจากเคยฟังพาทันแล้ว ยังมีความผูกพันกัน อย่างลึกซึ้ง จนยากที่จะแยกออกจากกันได้ (กฤษฎา บุรณารมย์, 2546, น. 97) ควายยังก่อให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ เช่น ประเพณีสู้วัวควาย ประเพณีวิ่งควาย เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของควายที่อยู่เคียงคู่เกษตรกรเรื่อยมา

อย่างไรก็ตามหลังจากอิทธิพลของกระแสวัตถุนิยมหลังไหลเข้าสู่ประเทศไทย ส่งผลให้สภาพสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไป คนรุ่นใหม่หันไปหาค่านิยมทางวัตถุมากขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution Theory) ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีวภาพของ Charles Darwin นักสังคมวิทยาในกลุ่มทฤษฎีนี้มีหลายท่าน เช่น Herbert Spencer (ค.ศ. 1820–1903) เสนอว่า วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์เป็นแบบสายเดียว (uni-linear) ที่ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลมีจุดกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกันด้วยและมารวมกันด้วยกระบวนการสังเคราะห์ (synthesis) ทำให้เกิดพัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้นและซับซ้อนมากขึ้น การพัฒนาของสังคมจะมีวิวัฒนาการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ กล่าวคือมนุษย์ที่มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดีจะมีชีวิตอยู่รอดตลอดไป และนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นต่อไป

คนส่วนใหญ่สนใจการทำนาเชิงเดี่ยวซึ่งต้องใช้ปุ๋ยเคมีและยากำจัดแมลง เป็นระบบการเกษตรที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการในเชิงอุตสาหกรรม ทำให้มีการนำเครื่องจักรกลมาใช้เป็นแรงงานในภาคเกษตรมากขึ้น เช่น รถไถนาเดินตาม (ควายเหล็ก) เครื่องนวดข้าว แทนการใช้แรงงานจากควาย จึงเป็นเหตุให้บทบาทของควายในภาคเกษตรมีความสำคัญน้อยลง ทำให้ชาวนารายย่อยเป็นหนี้สิน เพราะชาวนาต้องจ้างรถไถเตรียมดิน จัดหาแรงงานคนในการปักดำ จ้างรถเกี่ยวข้าว รถนวดข้าว และรถขนฟาง ชาวนาจึงต้องกู้หนี้ยืมสินหรือขายควายเพื่อนำเงินสดมาใช้จ่ายในการทำนา หลายๆ คนย่อนึกถึงคุณค่าของแรงงานควายเปรียบเทียบกับรถไถที่กลายเป็นบทเรียนราคาแพง เน้นความสะดวกสบายและความทันสมัยที่ได้จากเครื่องจักรกลราคาสูงอย่างควายเหล็กซึ่งต้องใช้น้ำมันก่อให้เกิดความไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน ยิ่งไปกว่านั้นมนุษย์ยังปรับเปลี่ยนวงจรชีวิตของควายให้เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือควายเหล่านี้ถูกปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับกระแสสังคมไทยที่เลี้ยงควายเพื่อขายเนื้อเพียงอย่างเดียว (พภาพรรณ สกลมัน, 2546, น. 10) โดยเฉพาะที่อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีการเลี้ยงควายซึ่งผู้เลี้ยงปล่อยให้ควายหากินเองบริเวณป่าพรุ แทนการที่ชาวนาต้องหาฟางข้าวหรือหญ้าให้ควายกิน เป็นการประกอบอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับผู้เลี้ยง ถือว่าควายเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่มีความสำคัญ ขณะเดียวกันอิทธิพลของกระแสสังคมที่เข้ามา ก่อให้เกิดปัญหาการเลิกเลี้ยงควายทำให้ควายน้ำลดจำนวนลงไปด้วย ดังนั้นการศึกษาวงจรชีวิตของควายน้ำที่เปลี่ยนไปท่ามกลางกระแสสังคมจะเป็นการช่วยให้เข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจนบทบาทและความสำคัญของควายน้ำ เพื่อนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขและอนุรักษ์ให้ควายน้ำยังคงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวงจรชีวิตของควายน้ำที่เปลี่ยนไปท่ามกลางกระแสสังคม

วิธีการศึกษา

ขั้นตอนการวิจัยประกอบด้วยการเลือกพื้นที่ศึกษากลุ่มผู้ให้ข้อมูลเครื่องมือในการวิจัย การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การเลือกพื้นที่การศึกษา คณะผู้วิจัยเลือกพื้นที่บ้านหัวป่า ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เนื่องจากเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับคลองนางเรียมมีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร คลองนี้เชื่อมระหว่างทะเลน้อย กับทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการเลี้ยงควายนํ้าจำนวนมาก

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนเลี้ยงควายนํ้าจำนวน 5 คน กลุ่มคนเลิกเลี้ยงควายนํ้าจำนวน 5 คน และการสนทนากลุ่มย่อย (focus group) จำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้นำระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในพื้นที่และเข้าใจสถานการณ์การเลี้ยงควายนํ้าในพื้นที่ดี ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลรอบด้าน

3. เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามของการสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกตวิถีชีวิตของควายนํ้า

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมกับการสำรวจพื้นที่เป้าหมาย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์และลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งได้จัดการสนทนากลุ่มย่อย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสำรวจ และการสนทนากลุ่มย่อยการสัมภาษณ์เชิงลึก มาจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษาวิเคราะห์ หาข้อสรุป อธิบายเชิงพรรณนาและเรียบเรียงเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลการศึกษา

วงจรชีวิตของควายนํ้าที่เปลี่ยนไปท่ามกลางกระแสสังคม มีประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. วงจรชีวิตของควายนํ้า

การเริ่มเลี้ยงควายนํ้าในพื้นที่บ้านหัวป่า ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ผู้เลี้ยงจะซื้อควายนํ้าเป็นคู่ เพื่อเป็นพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ โดยเลือกควายนํ้าที่มีลักษณะสมบูรณ์พร้อมจะผสมพันธุ์ เมื่อเข้าสู่ฤดูผสมพันธุ์ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ผู้เลี้ยงจะปล่อยควายนํ้าให้อยู่ร่วมกับฝูงควายนํ้าตัวเมีย ซึ่งตัวเมียวี่พร้อมจะผสมพันธุ์จะส่งเสียงร้อง มีกลิ่นสาบ และเดินไปมา รอบๆ คอก ตัวผู้จะเข้ามาคลอเคลียและผสมพันธุ์ หลังจากผสมพันธุ์แม่ควายนํ้าจะตั้งท้องประมาณ 9 -11 เดือนและออกลูกราวปีเว้นปี ลูกควายนํ้าจะกินนมแม่จนอายุประมาณ 18 เดือน และจะอยู่ฝูงเดียวกับแม่จนอายุ 3 ปี หรือมากกว่านั้น (ปราโมทย์ จูฑาพร, 2552, น. 126)

ควายนํ้าจะเจริญเติบโตจนใช้แรงงานได้ระหว่างอายุ 2 ปีครึ่งถึง 3 ปี ผู้เลี้ยงจะคัดเลือกควายนํ้าที่แข็งแรงและมีขนาดที่เหมาะสมเพื่อใช้เป็นแรงงานที่สำคัญในการทำเกษตรกรรม

ตั้งแต่การไถนา คราดนา ลากหวน ลากเกวียน เวียนนา นวดข้าวและสีดนม แต่สำหรับควายที่เป็นโรค เช่น โรคปากและเท้าเปื่อย โรคคอบวม วัณโรค พยาธิและตาแดง ก็จะไม่เลี้ยงแยกจากฝูง ซึ่งจะมีกรมปศุสัตว์มาช่วยเหลือด้านยารักษาโรคและวิธีการรักษา ช่วงอายุที่ใช้งานได้เต็มที่คือระหว่างอายุ 5–8 ปี อายุควายเฉลี่ยโดยทั่วไปประมาณ 25 ปี ควายแต่ละตัวจะใช้แรงงานได้จนอายุย่างเข้า 20 ปีเท่านั้น หลังจากหมดอายุการใช้งานจะปล่อยให้ควายแก่ตายไปเอง

การเลี้ยงควายในพื้นที่บ้านห้วยป่า ที่ปฏิบัติกันมานานแล้วเป็นการเลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง (ดูภาพประกอบ 1) ควายจะถูกปล่อยออกจากคอกให้หากินเองในป่าพรุ ควายจึงต้องปรับตัวในการหากิน โดยควายจะลุยน้ำไปหากิน บางครั้งไกล 4–5 กิโลเมตร และจะต้องดำน้ำลงไปกินหญ้า เช่น หญ้าข้าวฟီး หญ้าครุน หญ้าปล้อง หญ้าจูดหนู เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้เลี้ยงดังต่อไปนี้

“ควายแถบนี้สามารถลุยโคลนได้ดี การลุยน้ำออกไปหากินแม่ควายที่มีลูก จะให้ลูกควายเอาคางเกยหลังว่ายน้ำไปยังที่ต่างๆ โดยใช้เท้าหน้าไม่ถึงพื้น ควายที่ตัวโตสามารถดำน้ำโดยใช้หางหลังขึ้นฟ้า ส่วนหัวดำลงไปได้น้ำเพื่อหาหญ้ากิน ส่วนลูกควายนั้น ดำลงไปทั้งตัว การดำน้ำแต่ละครั้ง ควายสามารถดำน้ำได้นานหลายนาที” (ดูภาพประกอบ 2)

(ณรงค์ชัย หวานนุ่น, สัมภาษณ์วันที่ 9 มกราคม 2555)

ภาพประกอบ 1 ควายถูกเลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง คือ ปล่อยให้ควายหากินหญ้าเอง โดยควายจะว่ายน้ำและดำน้ำกินหญ้า สะท้อนการปรับตัวของควายให้เข้ากับสภาพแวดล้อม (ทุ่งนางเลียม ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา, วันที่ 5 ธันวาคม 2554)

ภาพประกอบ 2 แม่ควายจะให้ลูกควายเอาคางเกยหลังว่ายน้ำไปยังที่ต่างๆ เช่น หากินหญ้า ออกจากคอก เป็นต้น (ทุ่งนางเลียม ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา, วันที่ 5 ธันวาคม 2554)

การว่ายน้ำและการดำน้ำของควายเช่นนี้ เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวของควายให้เข้ากับสภาพแวดล้อมจึงเป็นที่มาของคำว่า “ควายน้ำ” ซึ่งควายน้ำก็เช่นเดียวกับควายน้ำทั่วไปที่มีพฤติกรรมเป็นสัตว์สังคม กล่าวคือ จะอยู่รวมฝูง มีจำฝูงหรือแม่ฝูง มีความรักพวกพ้อง มีระเบียบวินัย เช่น เลี้ยงง่าย เข้านอนประจำที่ สามารถเข้าและออกจากคอกด้วยตัวเองโดยไม่มีใครต้อนและเป็นสัตว์ที่กตัญญูรู้คุณและไม่ทำร้ายเจ้าของ (ปราโมทย์ จูฑาพร, 2552, น. 135)

จะเห็นได้ว่า เดิมควายถูกนำมาใช้แรงงานภาคเกษตร แต่ระยะหลังได้เปลี่ยนจากการใช้ควายไถนามาเป็นการใช้เครื่องจักรไถนา ควายจากที่เคยเดินตามท้องไร่ท้องนา กลับกลายเป็นสัตว์ที่ถูกมองข้าม บทบาทของควายจึงแทบไม่ปรากฏอยู่ในท้องไร่ท้องนาอีกเลย

2. การเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวงจรชีวิตของควายน้ำ

2.1 การเข้ามาของกระแสวัตถุนิยมส่งผลให้คนมีค่านิยมทางวัตถุมากขึ้น มีระบบเกษตรกรรมที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการในเชิงอุตสาหกรรม มีการนำเครื่องจักรกลมาใช้เป็นแรงงานในภาคเกษตรมากขึ้น เช่น รถไถนาเดินตาม (ควายเหล็ก) เครื่องนวดข้าว แทนการใช้แรงงานจากควาย ควายจึงถูกลดบทบาทจากการเลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานมาเป็นการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้เลี้ยง ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้เลี้ยงดังต่อไปนี้

“ควายมันไถนาช้า ถ้ามันใช้ควายอยู่ เราก็อดได้กำไร กว่าจะไถเสร็จ กว่าจะเกี่ยวข้าวขนย้ายข้าวคงไม่ทันขายกันพอดีก็เลยเปลี่ยนมาใช้ควายเหล็กเพราะไถนาเร็วกว่า ส่วนควายก็เลี้ยงไว้ขายเนื้อแทน”

(เอียน แก้วคง, สัมภาษณ์วันที่ 9 มกราคม 2555)

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้ผู้เลี้ยงควายน้ำให้ความสำคัญกับรายได้มากกว่ารูปแบบการทำเกษตรกรรมจึงเปลี่ยนจากการใช้แรงงานจากสัตว์เป็นเครื่องจักรกลเพื่อให้ได้ผลผลิตในระยะที่เร็วขึ้น

2.2 การเลี้ยงควายน้ำในปัจจุบันเป็นการเลี้ยงเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้เลี้ยงเพียงอย่างเดียว เนื่องจากราคาของเนื้อควายเพิ่มสูงขึ้น ตอบสนองความต้องการบริโภคที่เพิ่มมากขึ้น ผู้เลี้ยงจึงได้รับเงินจำนวนมากจากการขายควายในแต่ละครั้ง สามารถสร้างฐานะที่มั่นคงได้ ควายน้ำจึงกลายเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้เลี้ยงดังต่อไปนี้

“เงินที่ได้จากการขายควายในแต่ละครั้งก็ได้เป็นจำนวนมาก เก็บไว้เป็นค่าเล่าเรียนลูก ตอนนี้เรียนจบแล้วสองคน เหลืออีกคนหนึ่ง ถ้าเงินหมดก็โทรมาขอเงิน ผมก็ขายควายส่งเงินให้ลูกได้เป็นก้อนใหญ่”

(อำนาจ เพ็ชรไช, สัมภาษณ์วันที่ 9 มกราคม 2555)

จากคำให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า อาชีพเลี้ยงควายนํ้าสร้างรายได้จำนวนมากให้แก่ผู้เลี้ยง สามารถใช้เป็นค่าเล่าเรียนของลูกและค่าใช้จ่ายอื่นๆภายในครอบครัว และสร้างฐานะที่มั่นคงได้ การเลี้ยงควายนํ้าจึงเป็นการเลี้ยงเพื่อขายเพียงอย่างเดียว

2.3 การลดลงของพื้นที่ทำกินของควายนํ้า มีสาเหตุมาจากนํ้าท่วมขังนานขึ้นในช่วงที่มีฝนตกหนัก และการเปิดพื้นที่เพื่อปลูกข้าวและปาล์มนํ้ามันที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้เลี้ยงกับเจ้าของสวนปาล์ม เพราะหากควายนํ้าเข้าไปเหยียบย่ำต้นกล้าในสวนปาล์ม จะทำให้เจ้าของสวนปาล์มต้องเสียกำไรจำนวนมาก ดังนั้นผู้เลี้ยงควายนํ้าจึงไม่สามารถปล่อยควายนํ้าให้หากินเองตามลำพังเหมือนที่เคยปฏิบัติมาเช่นเดิมและต้องเฝ้าดูแลควายนํ้าของตนเองอย่างใกล้ชิด ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้เลี้ยงดังต่อไปนี้

“ลุงมีควายที่เลี้ยงปล่อยทุ่งอยู่เกือบห้าสิบตัว โดยได้รับการสืบทอดมานานกว่ายี่สิบปี ซึ่งในแต่ละปีสามารถสร้างรายได้จำนวนมากพอที่จะเลี้ยงครอบครัวและเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนของลูก ต่อมารัฐบาลได้ส่งเสริมการปลูกปาล์มนํ้ามัน ทำให้นายทุนและชาวบ้านมาแผ้วถางรับจองพื้นที่ โดยการนำรถแบ็คโฮ (backhoe) มาขุดร่องปลูกปาล์มนํ้ามัน จนทำให้ผู้เลี้ยงควายนํ้าได้รับความเดือดร้อนอย่างหนัก”
(สุทิน แก้วกล้า, สัมภาษณ์วันที่ 15 มกราคม 2555)

เมื่อรัฐบาลส่งเสริมการปลูกปาล์มนํ้ามัน ทำให้พื้นที่เลี้ยงควายนํ้าลดลง เนื่องจากนายทุนเข้าจับจองพื้นที่และขุดร่องปลูกปาล์มนํ้ามัน เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมปาล์มนํ้ามัน ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งที่แก้ไขได้ยาก

2.4 การที่กฎหมายมีข้อห้ามมิให้สร้างสิ่งปลูกสร้างในเขตห้ามล่าสัตว์ แต่ควายนํ้าจำเป็นต้องมีเรือนพักหรือคอกไว้นอนในเวลากลางคืน ทั้งนี้ผู้เลี้ยงได้สร้างคอกควายในพื้นที่นี้มานานแล้ว ก่อนการประกาศให้พื้นที่นี้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ฯ จึงมีเพียงข้อห้ามมิให้ผู้เลี้ยงสร้างคอกควายเพิ่มอีกได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้เลี้ยงดังต่อไปนี้

“ที่เลี้ยงแคบเกินไป จะเลี้ยงตรงไหนก็เป็นพื้นที่ห้ามสร้างคอก ถ้าไม่มีคอก จะเลี้ยงควายได้อย่างไร แต่เราทำอะไรไม่ได้เพราะเขาเป็นเจ้าของที่ดิน”

(ประเวศ ศรีนุ่น, สัมภาษณ์วันที่ 15 มกราคม 2555)

จากคำให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่เลี้ยงสำคัญต่อการเลี้ยงควายนํ้า หากพื้นที่เลี้ยงลดลงจะทำให้ควายนํ้าหากินได้ยาก ส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงควายนํ้ามีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็ว

เดิมจำนวนผู้เลี้ยงควายนํ้ามีมากกว่า 20 ราย แต่ในปัจจุบันมีจำนวนผู้เลี้ยงควายนํ้าไม่ถึง 10 ราย ในอนาคตจำนวนของควายนํ้ามีแนวโน้มที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะ

คนรุ่นใหม่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยซึ่งมีรูปแบบการเรียนการสอนสอดคล้องกับระบบทุนนิยมจึงมองไม่เห็นความสำคัญของอาชีพเลี้ยงควายนํ้าอีกต่อไป ประกอบกับครอบครัวก็ไม่คิดที่จะให้บุตรกลับมาเลี้ยงควายนํ้าต่อจากรุ่นพ่อแม่ ดังการสนทนากลุ่มย่อย เช่น

“ถ้าให้ชาวบ้านเลี้ยงต่อไปคงเป็นเรื่องยาก แต่ถ้าให้เลี้ยงเท่าที่เลี้ยงอยู่ต่อไป
ทำเป็นโรงเรียนอนุรักษ์ควายไทย ก็สามารถอนุรักษ์ไว้ได้”

(ลิขิต ทองศรีรักษ์, สัมภาษณ์วันที่ 9 มกราคม 2555)

และคำให้สัมภาษณ์ของผู้เลี้ยง ดังต่อไปนี้

“เวลามีควายนํ้าทุกอย่างมันก็อุดมสมบูรณ์ไปหมด เวลาควายหากินหญ้า มันก็จะ
เดินแหวกหญ้าเป็นทาง ปลายก็วิ่งไปได้ เต็มเล ลุงก็หาปลาได้เยอะขึ้นด้วย”

(การเลี้ยงควายจะทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ การที่ควายหากิน
กินได้นํ้าก็จะทำให้มีทางให้ปลาเข้าอาศัยอยู่ จะทำให้ลุงหาปลาได้ง่ายขึ้น)

(ประเวศ ศรีนุ่น, สัมภาษณ์วันที่ 9 มกราคม 2555)

คนรุ่นใหม่ไม่เห็นถึงความสำคัญของอาชีพเลี้ยงควายนํ้า ทำให้จำนวนผู้เลี้ยงควายนํ้า
ลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการสร้างโรงเรียนอนุรักษ์ควายไทย เป็นอีกหนึ่งแนวทางแก้ไขที่ช่วย
อนุรักษ์ควายนํ้าไว้ได้ เพราะการเลี้ยงควายนํ้าทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติทั้ง
ทางตรงและทางอ้อม

ถึงแม้ว่าจะมีผู้มองเห็นความสำคัญของควายนํ้าและต้องการให้มีการจัดตั้งโรงเรียน
อนุรักษ์ควายไทยซึ่งเปรียบเสมือนมรดกมอบให้คนรุ่นหลัง แต่ไม่มีใครเริ่มทำอย่างจริงจัง
ทั้งๆ ที่ควายเป็นสัตว์สร้างคุณประโยชน์มากมาย อาทิ สร้างรายได้ให้กับผู้เลี้ยง ช่วยสร้าง
ทัศนียภาพในธรรมชาติให้สวยงาม และการให้ผลประโยชน์ทางอ้อมต่อระบบนิเวศ กล่าวคือ
การดำเนินชีวิตประจำวันของควายนํ้าสร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศนอกจากนี้ยังมีเสียง
สะท้อนของคนบ้านชาวที่ห่วงใยในการดำรงอยู่ของควายนํ้า ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้เลี้ยงดัง
ต่อไปนี้

“ถ้าไม่ปกป้องดูแล เลี้ยงขายไปพันนี้ อีกไม่กี่ปีจะหมด”

(หากไม่มีการปกป้องดูแล เลี้ยงควายเพื่อขายอย่างเดียวอย่างเช่นในปัจจุบัน
อีกไม่กี่ปีควายก็จะหมด)

(ไสว ศรีสุวรรณ, สัมภาษณ์วันที่ 9 มกราคม 2555)

และการสนทนากลุ่มย่อย เช่น

“ทุกคนรู้ว่ามิประโยชน์อะไรบ้าง แล้วจะอย่างไรถึงจะรักษาไว้ได้ แต่
ความร่วมมือก็ยังมี บางคนก็เหนียว เบื่อที่จะสู้กับปัญหาหลายอย่าง อีกหน่อย
คงไม่มีใครรู้จักควายนํ้าแล้วแหละ”

(ลิขิต ทองศรีรักษ์, สัมภาษณ์วันที่ 9 มกราคม 2555)

จากคำให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า การเลี้ยงควายนํ้าเพื่อสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว ทำให้จำนวนของควายนํ้าลดลง ซึ่งทุกคนรู้ว่าควายนํ้ามีประโยชน์และความสำคัญ แต่ไม่สามารถต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

อาจกล่าวได้ว่าทุกคนเข้าใจความสำคัญตลอดจนปัญหาของจำนวนควายนํ้า แต่ยังขาดความร่วมมือและปัจจัยสนับสนุนต่างๆ ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาย่อยอย่างเป็นรูปธรรมได้ในอนาคตคนรุ่นใหม่อาจไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ถึงเรื่องราวของควายซึ่งเดิมเป็นสัตว์รัก ต้องปรับเปลี่ยนตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

อภิปรายผล

1. วงจรชีวิตของควายนํ้า

วงจรชีวิตควายนํ้ามีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ควายปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ส่งผลให้รูปแบบการดำรงชีวิตในด้านต่างๆ เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยควายจะลูนํ้าออกไปหากินและจะต้องดำนํ้าลงไปกินหญ้า ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “ควายนํ้า” นั่นเอง ต่อมาควายถูกลดความสำคัญ และบทบาทด้านแรงงานในการทำเกษตรกรรมมาเป็นบทบาทด้านสัตว์เศรษฐกิจที่สร้างรายได้จำนวนมากให้แก่ผู้เลี้ยง เพราะตั้งแต่ปี 2510 เป็นต้นมา การบริโภคเนื้อวัวและควายเพิ่มขึ้น ถึง 180% (องค์การเกษตรและอาหาร, 2554) ส่งผลให้ควายแต่ละตัวมีราคาสูงขึ้น ตามความต้องการของตลาดคณะผู้วิจัยเห็นว่า บทบาทและความสำคัญของควายนํ้าด้านแรงงานในการทำเกษตรไม่ได้ลดลง แต่เพราะระบบเกษตรกรรมที่เน้นความสำคัญของรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น ควายนํ้าจึงถูกปรับเปลี่ยนบทบาทให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจแทนบทบาทด้านแรงงาน ซึ่งตามนัยยะแล้ว แม้การนำควายเหล็กมาใช้ในภาคเกษตรกรรมแทนการใช้ควายทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วประหยัดเวลาแต่ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง เช่น ค่านํ้ามัน ค่าไฟฟ้า ค่าบำรุงรักษา เป็นต้น ควายก็มีความแข็งแรงและผูกพันกับระบบเกษตรกรรมมากกว่า ทำให้การไถนาสร้างผลผลิตและรายได้ให้กับผู้เลี้ยงไม่แพ้กัน

2. การเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวงจรชีวิตของควายนํ้า

ขณะเดียวกัน ปัญหาที่พบ คือ การลดลงของพื้นที่หากิน ส่งผลให้อาหารของควายนํ้าลดลง และการบุกรุกพื้นที่ของนายทุน เพื่อใช้พื้นที่ในการปลูกปาล์มนํ้ามัน ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์อย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) ซึ่งกล่าวถึง ลักษณะที่สำคัญของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย เช่น การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต จากเกษตรกรรมแบบยังชีพหรือการทำเกษตรในที่ดินแปลงเล็ก เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นการผลิตขนาดใหญ่เพื่อขาย การมีระบบอุตสาหกรรมในโรงงานและการใช้เครื่องจักรกลเพิ่มขึ้นมา เป็นต้น (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2547, น. 92) คณะผู้วิจัยเห็นว่า ควายเป็นสัตว์ที่มีคุณค่าและให้ประโยชน์เป็นแรงงานที่สำคัญในการทำเกษตรกรรม แต่คนมองข้ามควายให้ความสำคัญกับการผลิตที่มุ่งเน้นรายได้ตามกระแสนิยม

ของสังคมมากกว่า หากปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมาได้รับการแก้ไขโดยหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และชุมชนที่มีผู้นำเข้มแข็งเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ควายน้ำไม่เพียงแต่จะช่วยต่อลมหายใจให้กับควายน้ำเท่านั้น แต่ยังช่วยคงสภาพธรรมชาติของพื้นที่ป่าพรุไว้ให้ลูกหลานได้เรียนรู้และใช้ประโยชน์ไปอีกนานชั่วอายุคน อีกทั้งยังจะช่วยอนุรักษ์ควายไทยที่กำลังมีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็ว

สรุปผล

วิถีชีวิตของควายน้ำนิยมเลี้ยงตามธรรมชาติ วงจรชีวิตของควายน้ำจึงเป็นไปในลักษณะการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม จากสัตว์ที่อาศัยอยู่บนบกเพียงอย่างเดียวมาเป็นสัตว์ที่สามารถอาศัยในน้ำได้ด้วย ควายน้ำถูกเลี้ยงไว้เพื่อใช้ประโยชน์ด้านแรงงานในการทำเกษตรกรรม และหลังจากหมดอายุการใช้งานจะปล่อยให้ควายแก่ตายไปเอง ต่อมาบทบาทของควายน้ำเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานด้านเกษตรกรรมมาเป็นการเลี้ยงเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้เลี้ยงเพียงอย่างเดียว ควายน้ำจึงกลายเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่มีความสำคัญตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่หันมาบริโภคเนื้อควายกันมากขึ้นส่งผลให้ราคาของควายเพิ่มสูงขึ้น ขณะเดียวกันจำนวนของควายน้ำกลับลดลง สาเหตุมาจากผลกระทบด้านต่างๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสสังคม โดยเฉพาะปัญหาด้านพื้นที่เลี้ยงลดลงจากการขยายพื้นที่ปลูกปาล์มของกลุ่มนายทุนเพื่อผลประโยชน์ด้านอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจ เมื่อพื้นที่ลดลงจึงเกิดปัญหาการเลี้ยงควายน้ำ ทำให้จำนวนควายน้ำลดลงตามไปด้วย หากปัญหาดังกล่าวยังคงดำเนินต่อไปเรื่อยๆ ในอนาคตแนวโน้มของจำนวนควายน้ำจะลดลงจนหมดไปในที่สุดคงเหลือเพียงชื่อ “ควายน้ำ” ให้คนรุ่นต่อไปได้รู้จักหรือสัมผัสกับวิถีชีวิตของควายน้ำเพียงภาพถ่ายซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวงจรชีวิตของควายน้ำที่มีการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางกระแสสังคม

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องและชุมชนที่มีผู้นำเข้มแข็งจะเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญ โดยกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ควายน้ำ ไม่ให้มีจำนวนลดลงไปกว่าเดิม กำหนดนโยบายและสนับสนุนให้คนในชุมชนร่วมกันกันสืบทอดอนุรักษ์ควายน้ำไว้ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ควายน้ำเพื่อเป็นแนวทางที่นำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ควายน้ำ ตลอดจนการแก้ปัญหาพื้นที่เลี้ยงควายน้ำ

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา บุรณารมย์. (2546). ค.ควายไถนา เคยพึ่งพา ความผูกพัน. *วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์*, 97-105.
- จะอามิง โตดาหยง. (2554 14 พฤศจิกายน). *ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม*. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: <http://haaple.exteen.com/20080715/entry-3>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 19 มกราคม 2555)
- ปราโมทย์ จุฑาพร. (2552). ควายแห่งทุ่งทะเลน้อย ควายฝูงใหญ่ที่สุดในภาคใต้ที่กำลังเผชิญ ความท้าทายเพื่อความอยู่รอด, *วารสารเสนาบเร*, 4, 123-144.
- พกาพรณ สกลมัน. (2544). ทำไมคนไทยจึงล้มควาย. *วารสารสัตวบาล*, 12(57), 12-16.
- พัชรินทร์ ลีรสุนทร. (2547). *แนวคิดและทฤษฎีด้านการพัฒนาสังคม*, พิษณุโลก, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2554 22 ธันวาคม). *FAO คาด อัตราการบริโภคเนื้อสัตว์เพิ่ม 73 % และนมเพิ่มขึ้น 58 % ในปี 2593*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.acfs.go.th/news_detail.php?ntype=07&id=10083 (วันที่สืบค้นข้อมูล: 19 มกราคม 2555)

บุคลากรกรม

- จำเริญ จันทร์ทอง. (2555, 10 มกราคม). 69 ม.6 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์. นุชจรี เหมโก สัมภาษณ์
- ณรงค์ชัย หวานนุ่น. (2555, 9 มกราคม). ทุ่งนางเรียบ ม.6 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์. พิมป์ประภา แป้นแสง สัมภาษณ์
- ประเวศ ศรีนุ่น. (2555, 9 มกราคม). 159 ม.6 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์. เสาวลักษณ์ เล็กประเสริฐ สัมภาษณ์
- ประสิทธิ์ บางพงษ์. (2555, 9 มกราคม). 193/1 ม.6 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์. สุนิษา ศรีสุวรรณ สัมภาษณ์
- รัชนิกร เขียวเล่ง. (2555, 9 มกราคม). 61/2 ม.1 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาว. ผู้ให้สัมภาษณ์. สุนิษา ศรีสุวรรณ สัมภาษณ์
- ลิขิต ทองศรีรักษ์. (2555, 9 มกราคม). สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาว. 44 ม.1 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์. เสาวลักษณ์ เล็กประเสริฐ สัมภาษณ์
- สนอง วันเล็น. (2555, 9 มกราคม). 147/2 ม.6 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์. เสาวลักษณ์ ปานรังษี สัมภาษณ์
- สมพร หนูบุญคง. (2555, 9 มกราคม). ทุ่งนางเรียบ ม.6 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา สัมภาษณ์. ดันติกร ตันตระกูล สัมภาษณ์

- สุทิน แก้วกล้า. (2555, 9 มกราคม). พง์นางเรียม ม.6 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์. เสาวลักษณ์ ปานรังษี สัมภาษณ์
- ไสว ศรีสวรรณ. (2555, 9, 15 มกราคม). พง์นางเรียม ม.6 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์. สุนิษา ศรีสวรรณ สัมภาษณ์
- อำนวย เพ็ชรไข. (2555, 9 มกราคม). พง์นางเรียม ม.6 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์. ดันติกร ตันตระกูล สัมภาษณ์
- เอกภพ พรายแก้ว. (2555, 9 มกราคม). 62/1 ม.1 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์. พิมพ์ประภา แป้นแสง สัมภาษณ์
- เอียน แก้วคง. (2555, 9 มกราคม). 118/1 ม.6 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา ผู้ให้สัมภาษณ์. นุชจรี เหมโก สัมภาษณ์